

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
(23 квітня 2021 року)

ОДЕСА
2021

УДК 343.98:343.95
A43

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

A43 **Актуальні** аспекти криміналістичного та психологічного
забезпечення правоохоронної діяльності, м. Одеса, 23 квітня
2021 р. Одеса: ОДУВС, 2021. 269 с.
УДК 343.98:343.95

© ОДУВС, 2021

*Смірнова О. М.,
професор кафедри криміналістики та психології ОДУВС,
кандидат психологічних наук, доцент*

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ФАКТОРУ НА РІВЕНЬ ІНТЕЛЕКТУ ТА ЗАГАЛЬНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Професійний психологічний відбір найбільш придатних кандидатів на роботу завжди є актуальним питанням, не є виключенням і служба в поліції та навчання у поліцейських закладах.

У зв'язку із соціально-економічними змінами, проведенням реформи правоохоронних органів в суспільстві, а також технічним

прогресом працівнику поліції, окрім фізичних даних, загальних здібностей до логічного мислення, необхідний високий рівень загальної обізнаності, ерудиції, стійкості розумової діяльності в умовах емоційної напруженості професійної правоохоронної діяльності. Тобто у теперішній час одним із критеріїв професійного відбору кандидатів на службу до поліції та навчання поліцейських закладах є не тільки аспект психологічної придатності кандидата, а й його розумових інтелектуальних здібностей.

Практичні психологи Відділу кадрового забезпечення використовують значну кількість методик, спрямованих на вимірювання інтелектуальних здібностей. Серед них можна відзначити тести Д. Векслера, Р.Б. Кеттелла, Г.Ю. Айзенка, Д. Равена і т.і. Однак, незважаючи на велику кількість тестів, розроблених з урахуванням діагностичного інструментарію, ситуацію в сфері професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в поліції та навчання у поліцейських закладах важно назвати ефективною.

Наука вивчає існуючі зв'язки та загальні закономірності, які неминуче проявляються в кожному конкретному випадку. У психологічній науці у якості критерію успішності особистості виступає інтелект, пояснюючи індивідуальні відмінності у вищій освіті, грамотності, доході, тривалості життя та ін. [2, с. 90].

Основною причиною проблем в сфері професійного психологічного відбору кандидатів на службу до поліції або навчання у поліцейських закладах є те, що не було і немає єдності в розумінні сутності інтелекту (лат. *Intellectus* – пізнання, розуміння, або розум), тобто того, що власне досліджується. Кожен психолог по-своєму розуміє, що саме вимірюється методиками, і як треба інтерпретувати отримані результати.

У теперішній час інтелектом часто називають загальну розумову здібність, як присутня у будь-якому виді розумової діяльності і потенційно притаманна різним індивідам у різній мірі від народження [1, с. 11].

Одні кандидати на службу в Національній поліції та навчання у ЗВО МВС обдаровані цією здатністю більшою мірою, інші – меншою. Завдання полягає в тому, щоб її виміряти і тим самим визначити можливості кожного конкретного індивіда. Цей підхід бере початок від експериментальних робіт Ч.Е. Спірмена (1904 р.) і Р.Б. Кеттелла (1958 р.) і зводиться до обчислення коефіцієнта IQ, який розуміється як відображення сили природного інтелекту.

Психологічні теорії та концепції (Р. Лінн [2, с. 89-108]; Г. Ю. Айзенк [3, С. 289-640]; В. М. Дружінін [4], А. П. Лобанов [5, с. 42-46], А. Дженсен [6, р. 193-198]), претендуючи на статус наукових, по черзі змінюють одна одну, витісняються наступними, більше нагадують частинні філософські системи, ніж теоретичні узагальнення наукових фактів.

Якщо вважати, що інтелект проявляє себе як здібність розв'язувати складні завдання, то легко зрозуміти, чому важливі дослідження інтелекту чоловіків та жінок на службу в поліцейські органи. Складні завдання, які постають перед офіцерами поліції в екстремальних умовах вимагають швидкого навчання, адаптації, розв'язання проблем і мислити абстрактно. Тому рівень інтелекту, інтелектуальних здібностей є гарним провісником відмінностей в успішних досягненнях особистості поліцейській діяльності. А отже доречним є дослідження взаємозв'язку рівня інтелекту, інтелектуальних здібностей та мислення з підрозділом поліції, статтю, успішністю, навчальним стилем та ін. параметрами.

А тому становить інтерес визначення найкращих методик, що дозволили б отримати результати про інтелектуальні можливості кандидата на посаду або на навчання у поліції.

Варто зазначити, що на теперішній час в Україні процедура та діагностичний інструментарій професійного психологічного відбору до поліції тільки формується, а тому потребують ретельної уваги методики, які дозволять у короткі строки за реально існуючих умов досягти найкращого результату. Також важливою постає проблема сумісництва результатів тестування з ефективністю навчання і професійної діяльністю в сфері психологічного забезпечення гендерної рівності. Крім того, проблемою є відсутність єдиних критеріїв щодо рекомендацій прийняття на роботу претендентів жінок та чоловіків на службу в поліції та навчання у ЗВО МВС за отриманими по відповідним методикам результатам.

Для вивчення рівня, структури інтелекту, зв'язок результатів діяльності з інтелектуальними здібностями, розгорнутої характеристики адаптації особистості кандидата на посаду або навчання в поліції психодіагностики було досліджено такі параметри інтелекту чоловіків та жінок офіцерів Національної поліції України: показник Інтегрального показника загальних розумових здібностей (далі – ІІ), здатність до узагальнення й аналізу, гнучкість мислення, швидкість і точність сприйняття матеріалу, грамотність, вибір

оптимальної стратегії і т. ін. Було використано Прогресивні матриці Равена (далі – тест Равена), тест структури інтелекту Р. Амтхауера (далі – тест Амтхауера), Короткий орієнтовний відбірковий тест В.Н. Бузіна (далі – КОТ). Більш детальніший опис дослідження було представлено в статті «Influence of the educational factor on the level of intellectual abilities of Police Officers» [8].

Емпірична база дослідження – результати психодіагностики 1434 осіб (1076 чоловіків (75,0 %) та 358 жінки (25,0 %)) віком від 19 до 45 років. Строк служби – від 3 до 15 років. Випробувані були представлені працівниками підрозділів: кримінальної поліції (далі – КП (n=323; 22,5 %)), органів досудового розслідування (далі – ОДР (n=412; 28,7 %)), дільничні офіцери поліції (далі – ДОП (n=530; 37,0 %)), патрульної поліції (далі – ПП (n=109; 7,6 %)), спеціальної поліції (далі – СП (n=60; 4,2 %)). Слід також зазначити, що серед них 604 (А) успішних працівника (42,1 %), неуспішних – 577 (40,2 %). Вищу освіту мають 578 респондентів (40,3 %), середню і спеціальну освіту (7,6 %).

Аналіз емпіричних даних дає змогу зробити висновок, що рівень інтелекту, інтелектуальних здібностей, мислення та креативності залежить від гендерних чинників.

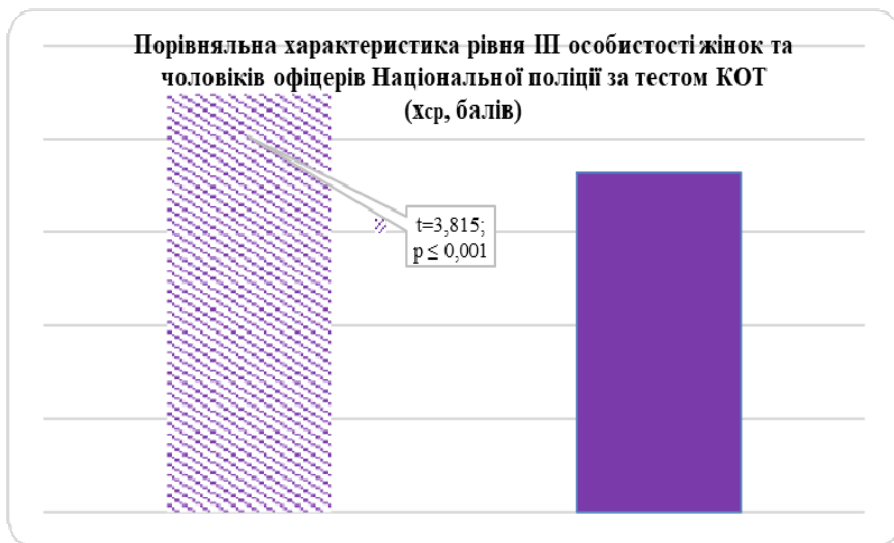

Рис. 1

Так, результати емпіричного дослідження особливостей інтегрального показника загальних здібностей офіцерів поліції свідчать про наявність гендерних відмінностей між жінками і чоловіками. Так порівняльна характеристика показників за тестом КОТ свідчить про існування статистично значимих відмінностей ($p \leq 0,001$) (рис.1), тобто показник ІП жінок є вищим за чоловіків.

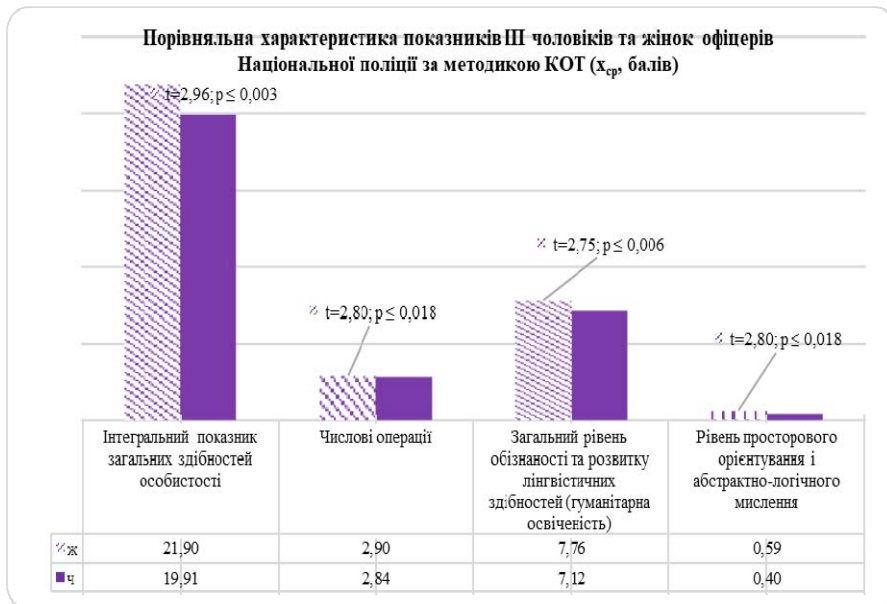

Рис. 2

Аналіз даних рис. 2 доводить, що жінки є більш інтелектуально здібними ($p \leq 0,003$); мають вищий рівень гуманітарної освіченості ($p \leq 0,006$), просторового орієнтування і абстрактно-логічного мислення ($p \leq 0,018$), а також є більш здатними до числових операцій ($p \leq 0,04$).

Аналіз даних за методикою Амтхауера (рис. 3) доводить, що жінки є більш інтелектуально розвиненими ($p \leq 0,004$); мають вищий рівень практичного інтелекту, розсудливості ($p \leq 0,011$), понятійного логічного мислення ($p \leq 0,003$), математичну інтуїцію ($p \leq 0,002$), образного синтезу ($p \leq 0,01$), просторової уяви ($p \leq 0,02$). Крім того, аналіз даних свідчить, що жінки мають вищий рівень вербального інтелекту ($p \leq 0,001$), кращі здібності теоретичного ($p \leq 0,034$) і практичного плану ($p \leq 0,012$).

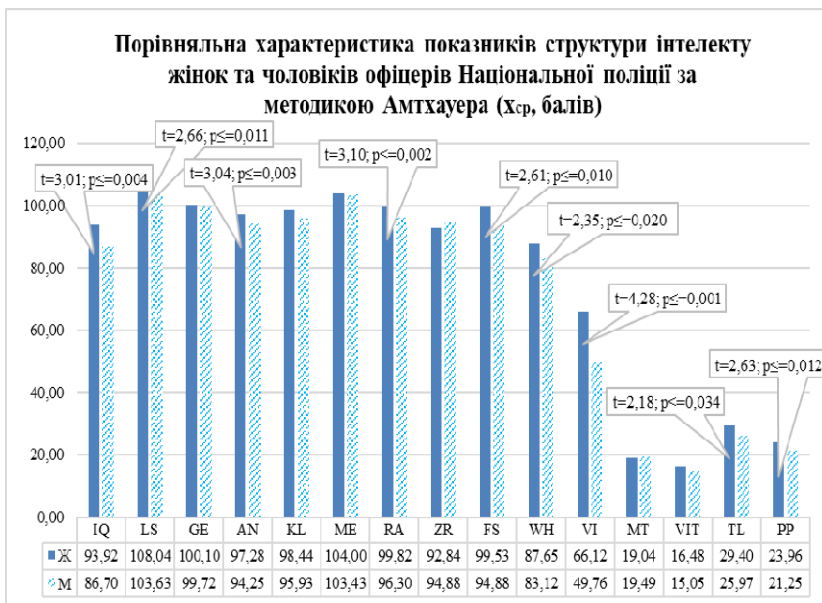

Рис. 3

Тобто жінки офіцери поліції у порівнянні з чоловіками мають кращі здібності у баченні і засвоюванні системи правил, які діють в певній сфері знань, є більш чутливими до структури мови; здатні узагальнювати і частково трансформувати власні знання і досвід, переносити їх, використовувати в інших життєвих або навчальних ситуаціях; можуть відразу бачити тип завдання і метод його вирішення, застосовувати адекватні стандартні прийоми і операції там, де вони потрібні, швидко виробляти в розумі приблизні розрахунки, контролювати правильність одержуваних результатів; мають кращі здібності до формування цілісних уявлень на основі несистематизованої, розрізненої, уривчастої, неповної інформації, що надходить послідовно; мають здатність до вищленювання просторової структури об'єктів і оперування вже не цілісними образами або «зовнішніми», видимими властивостями, а внутрішніми структурними залежностями і відносинами.

Крім цього, аналіз рівня мислення та креативності за методикою Брунера доводить, що у жінок вище рівень знакового ($p \leq 0,001$), образного ($p \leq 0,001$) мислення та рівень креативності ($p \leq 0,004$).

Дослідження визначило, що рівень інтелекту та загальних інтелектуальних здібностей офіцерів поліції залежить від гендерного чинника.

Порівняння складових інтелекту офіцерів поліції чоловічої і жіночої статі показали, що жінки в середньому виконують більше завдань, ніж чоловіки; жінки є більш здібними ($p \leq 0,003$); мають вищий рівень гуманітарної освіченості ($p \leq 0,006$), просторового орієнтування і абстрактно-логічного мислення ($p \leq 0,018$), а також є більш здатними до числових операцій ($p \leq 0,04$). Частка жінок, які відповідають професійним вимогам і можуть бути рекомендованими кандидатами до роботи в поліції, становить 24,1 %, чоловіків – 39,6 %.

Порівняльна характеристика показників структури інтелекту за методикою Р. Амтхауера до і після проведення експериментальної програми доводить, що при використанні комплексних і грамотних психологічних методів в офіцерів поліції відбувається підвищення рівнів типу інтелекту (зокрема, вербальний інтелект ($p \leq 0,006$), наочне образне мислення ($p \leq 0,001$), конструктивні здатності теоретичного плану ($p \leq 0,001$)) і розвиток окремих здібностей (зокрема: здатність до понятійної абстракції, оперування вербальними поняттями ($p \leq 0,008$); здатність до судження, формування певної точки зору ($p \leq 0,002$); індуктивне мислення, здатності оперувати з математичними закономірностями ($p \leq 0,017$); просторова уява, комбінаторні здібності ($p \leq 0,001$), зосередження уваги та пам'ять ($p \leq 0,018$)).

Отже, узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок про доцільність використання тестів інтелекту у практиці при проведенні професійного відбору кандидатів на службу в поліцію та навчання у поліцейські заклади. При цьому слід мати на увазі, що широке використання інтелектуальних тестів у світовій практиці для передбачення професійної успішності пов'язано з досить високою їх прогностичною надійністю, особливо щодо успішності навчання (інтелект і пов'язані з ним конструкти мають достатньо високу валідність). Слід також зазначити, що рівень інтелекту є лише одним із багатьох факторів, що визначають успішність професійної діяльності. Тому остаточний висновок про професійну придатність кандидата до служби в поліцію та навчання у поліцейські заклади необхідно робити на підставі результатів комплексного психологічного, психофізіологічного тестування, з огляду на специфіку службової діяльності та необхідність психологічного забезпечення гендерної рівності.

СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Волощук І.С. Інтелект: ретроспективний огляд пошуку нитки Аріадни // Освіта та розвиток обдарованої особистості. №8-9(15-16)/08-09/2003. С.11-15.
2. Линн Р. Интеллект и экономическое развитие / Р. Линн // Психология. Журнал высшей школы экономики. 2008. № 2. С.89-108.
3. Айзенк Г.Ю. Природа интеллекта. Битва за разум / Г. Айзенк, Л. Кэмин // Психология паранормального / Г. Айзенк. М.: Из-во Эксмо, 2005. С. 289-640.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб, «Питер», 2007. 368 с.
5. Лобанов А. П. Интеллект: определения, теории, парадигмы. // Весці БДПУ. Серія 1. 2014. № 2. С.42-46.
6. Jensen A. Psychometric g as a Focus of Concentrated Research Effort / A. Jensen // Intelligence. 1987. Vol. 11. P. 193-198.
7. 10. Осин А. А. Модель роевого интеллекта в организационных коммуникациях / А. А. Осин // Социально-гуманитарные знания. 2012. № 6. С. 343-349.
8. Olga Smirnova, Valentina Horoshko, Natalia Korchakova, Vitalij Pavelkiv, Viacheslav Rubskyi, Margaryta Kremenchutska Influence of the educational factor on the level of intellectual abilities of Police Officers // Journal of History Culture and Art Research (ISSN: 2147-0626) Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. Vol. 9, No. 1, March2020. 335DOI: 10.7596/taksad.v9i1.2546.

Усата Г. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З
ВИКОРИСТАННЯМ КРИПТОВАЛЮТИ.....214

Федоренко О. А.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У
СФЕРІ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....219

Юнацький О. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ
СУДОВОГО ЕКСПЕРТА.....222

Юнку І. І.

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ВИСНОВКАХ ЕКСПЕРТІВ.....225

Янковий М. О.

СЛІДИ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РУК: КРИМІНАЛІСТИЧНА
КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПЕРТОМ.....230

СЕКЦІЯ 4. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.

Бєла К. Ю.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ:
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....233

Гамурар І. О.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ...237

Довгань А. С.

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО ДИСБАЛАНСУ В
ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ....240

Мхеян Е. А.

ЖІНКА ЯК СПІВРОБІТНИК ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ...243

Слободянюк А. В.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ПОЛІЦІЇ.....247

Смірнова О. М.

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ФАКТОРУ НА РІВЕНЬ ІНТЕЛЕКТУ
ТА ЗАГАЛЬНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ.....250

Церковний Ю. Г.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ.....257